

Tidlige stier og tråkk på Gamlegrendåsen

Av Tore Storfossene

Før midten av 1500-tallet var det nok lite trafikk over skauen fra dalføret mellom Verp og Krekling og vestover. Her lå det et par større gårder, Grosvold og Brenne. Begge gårdene hadde utmark som gikk over åsen og fram til Lågen.

Omtrent på 1570-tallet ble det endring. Grosvold som eide både Tislefoss (Gamlebrufossen) og Nedre Hougda foss (Fabrikkfossen), satte opp ei oppgangssag ved Tislefoss. Slik startet behovet for ferdsel mellom gård og sag samt framveksten av ei lita bosetting med 3 – 4 hus (Gamlegrenda). Stien eller tråkket fra Grosvold over til saga ved Lågen hadde nok ikke navn.

Slik var det fram til tidlig 1600. Da opphørte Grosvolds interesse i saga ved Tislefoss sammen med engasjement i to nye sagene som var satt opp ved Nedre Hougda foss. Stien fra Grosvold til de to fossene ble overflødig.

Med byens framvekst fra 1623 sammen med utdeling av løkker til bybefolkningen kom fegatene. Når den mest kjente av disse, Stertebakkeganga, kom, vet jeg ikke.

Utviklingen av Kongsberg gjorde også at folka på Grosvold fikk behov for tilgang til byen. Grosvold hadde en gammel sti som gikk halvveis over til Kongsberg. Den førte de videre nordover til den møtte Stertebakkeganga. Denne forlengede ganga ble hetende Grosvoldganga lengst syd, og Stertebakkeganga i nord.

Starten

I dag er det mange stier, tråkk, fegater og preparerte labbe-/skiløyperløyper på Gamlegrendåsen. De aller fleste av disse er navnløse og blir i dag karakterisert ved bruk av kjente landemerker, som f.eks. stien fra Bjørndalsmyr forbi Ruggestein. Av alle stier og tråkk er det vel bare et par stier eller tråkk som har egne navn. Det er Stertebakkeganga og Grosvoldganga.

Disse to ble oppgradert til «veifar» i en rapport utarbeidet av asplan viak for Kongsberg Tomteselskap i 2011. Oppgraderingen var nok en følge av utsagn om at disse har vært de eldste ferdselsårene til Øvre Sandsvær.

Bruken av substantivet «ei gange – ganga» er vanskelig å finne i norske ordbøker. Utrykket har vært mye i bruk i Kongsberg. Det kan være at både Stertebakkeganga og Grosvoldganga er navnsatt av folk fra Kongsberg, noe som igjen betyr at stien/tråkket ned til området ved Tislefossen så tidlig som 1560-70-tallet neppe har hatt navn. Den het i hvert fall ikke Grosvoldganga på tidlig som omkring 1600.

Det første behovet for sti/tråkk over åsen fra Grosvold til østsiden av Lågen kom med «Grosvold saga» ved Tislefoss (Gamlebrufossen). Saga ble satt opp en gang på siste halvdel av 1500-årene.

Siden ingen vet bedre, velger jeg å bruke navnet Tislestien om den første stien som førte ned til saga ved Tislefoss.

Jeg tar det for gitt at den første stien over åsen landet nær denne saga. På dagens kart vil det være i området ved Gamle Gomsrudvei 15-21 og Tislegård Ungdomsskole.

Tidligere publisert

Helt fra 1580-årene, og kanskje enda tidligere, har det vært sagdrift ved Tislefoss og litt senere kom det to sager til ved Nedre Hougdalfoss. Sagene ble satt opp av oppsitterne på nordre Grosvold.

Skjøtselplan for Kongsberg Kommune» fra 2012 utarbeidet av asplan viak beskrives Grosvoldganga slik:

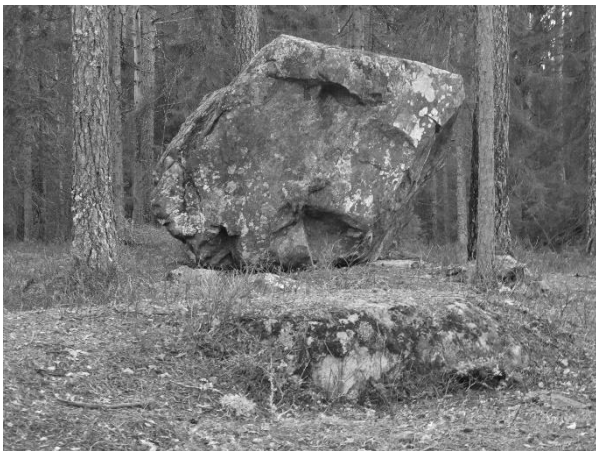
Stertebakkeganga følger deler av det gamle veifaret til Grosvold-kroken, og dette er en av de eldste ferdselsårene til Øvre Sandsvær. Den innerste (sørligste) halv- delen av denne fegata blir derfor også kalt «Grosvoldganga».

Denne beskrivelsen er trolig hentet fra Langs Lågen fra 1987. (Se fig til høyre).

Kartet viser at Grosvoldganga endte i nærheten av Grinnane. Dette var ca. 600 m fra fossen hvor saga var. Arbeiderene fra Grosvoldkroken gikk nok ikke lengere enn nødvendig, så hvor kan den første og korteste veien ha gått?

For å få en idé om hvor stien kan ha gått, har jeg brukt «Geometrisk Kart af Tislegård med Løkker og Tomter» fra 1827, byens kommunekart, Norgeskart og historiske flyfoto.

Fra Grosvold til Tislefoss (Tislestien)

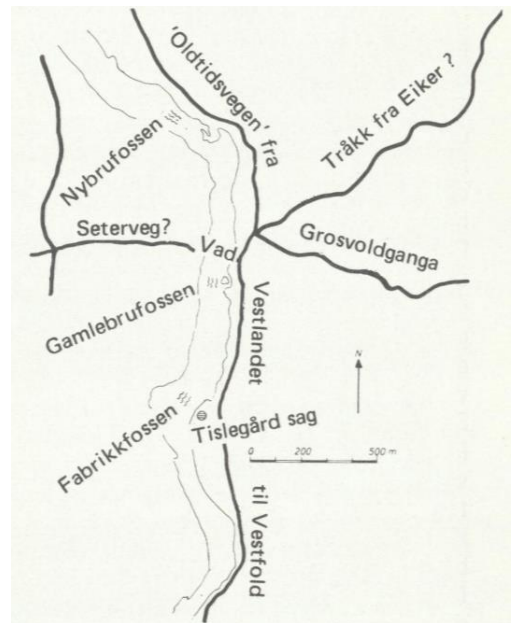


Ruggestein (privat)

Om en følger stien nordover fra Ruggestein, så møter vi stien fra Grosvold som kommer inn sydfra rett i nærheten av Berganhytta. Tislestien kan da ha gått derfra og vestover langs Grosvold-grensa, har så gått rett syd for Stalbergstjern og kan hende fulgte en trasé som senere ble delvis overtatt av dagens lysløype, ned til området ved Eilertsløkka.

Herfra har nok stien gått rett på nordsida av Jentebekken og ned bakken til enden av Kapermoen. Her har antagelig Tislestien grovt sett gått hvor Ove Gjeddens vei er i dag.

Ved sydenden av dagens Kapermoen har den første stien fra Grosvold endt på området hvor Tislegård ungdomsskole er i dag. Herfra gikk det vei rett ned til saga og Tislefossen



Grosvold-/Stertebakkeganga

Med tida endret imidlertid forutsetningen seg. Grosvoldbøndenes tilknytning til sagdriften opphørte på starten på 1600-tallet. Stien ned til Tislegård og saga ved Tislefossen ble avleggs og behovet for gangvei over åsen ble i stedet styrt av tilhørigheten til byen.

Jeg antar at traséen fra Grosvold fram til Bergan-hytta fortsatt var intakt selv om Grosvold-bondens engasjement i sagdriften ved Tislefossen hadde opphørt på starten av 1600-tallet.



Stertebakkeganga (privat)

Det er sannsynlig at ganga som skjøtselplanen fra 2012 beskriver, skilte lag med den gamle «Tislestien» i nærheten av Bergan-hytta. Traséen til den «nye» Grosvoldganga ble da slik skjøtselplanen for kommunen fra 2011 beskriver, og som veikartet fra Langs Lågen i 1987 viser.

Fra «veiskillet» nær Bergan-hytta fortsatte dagens Grosvoldgange rett nordover, forbi Langkjennveien 54 fram til den møter Langkjennveien ved nr. 39. Herfra og fram til møtet med Stertebakkeganga ved Langkjennveien 9, har nok traséen fulgt dagens vei. Stertebakkeganga møter Grosvoldganga ved høyre kant av kartet.

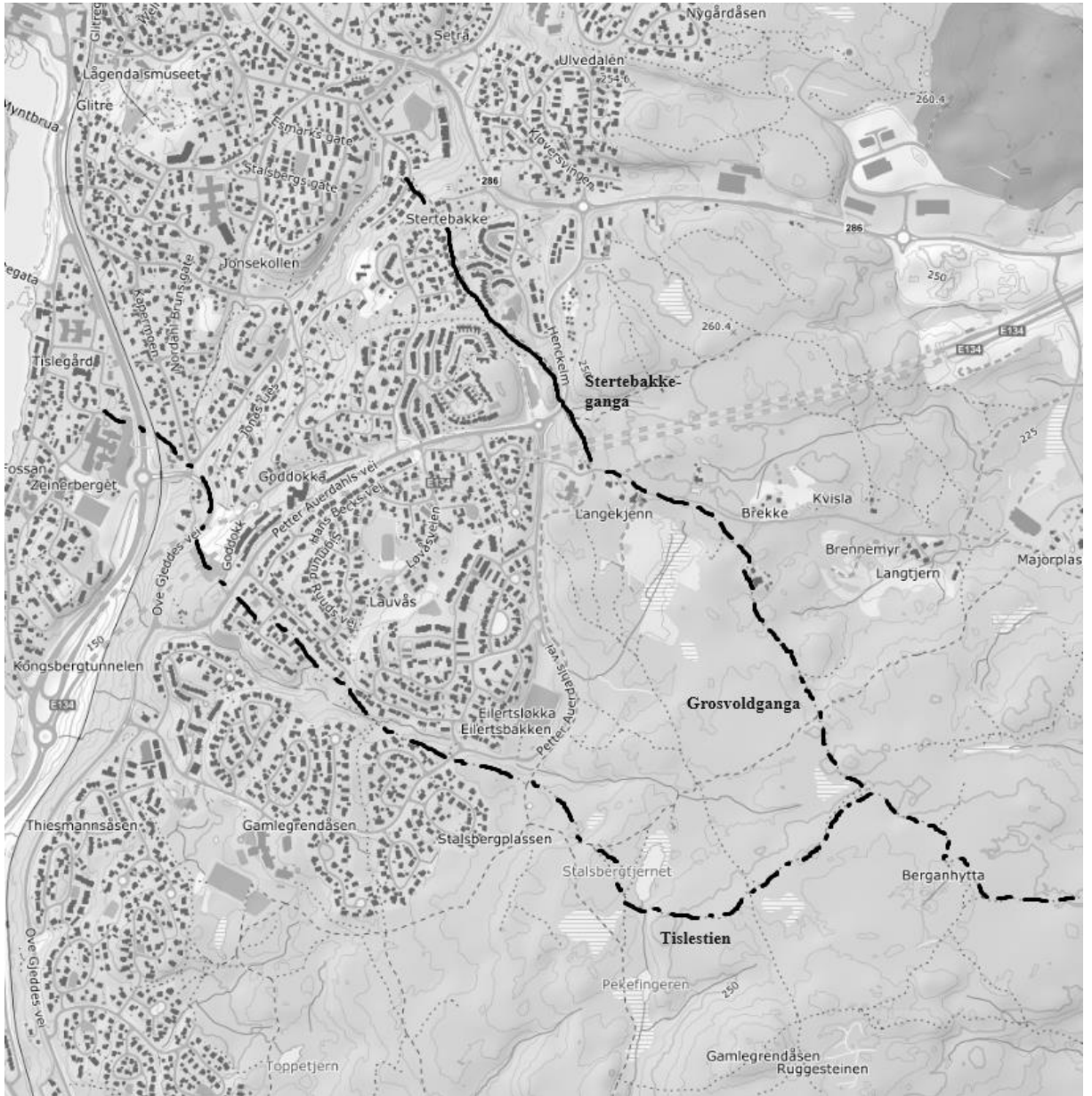
Veikartet over veien fra Småbroene (ved Rema 1000/Energimølla), opp Tillischbakken, forbi Stertebakke og fram til bygrensa ved Langekjend fra 1813, forteller om ei gange med kvalitet på høyde med datidens bygater. Stertebakkeganga hadde da samme veibredde som vi ser i Tillischbakken forbi nr. 13 og 23 i dag. Slik var den fram til bygrensa ved Langekjend. Stien videre herfra mot Stalberg tjern viser antagelig standarden på ganga før «oppgradering» til standarden i dag.



*Parti fra Grosvoldganga ved Berganhytta
(Privat)*

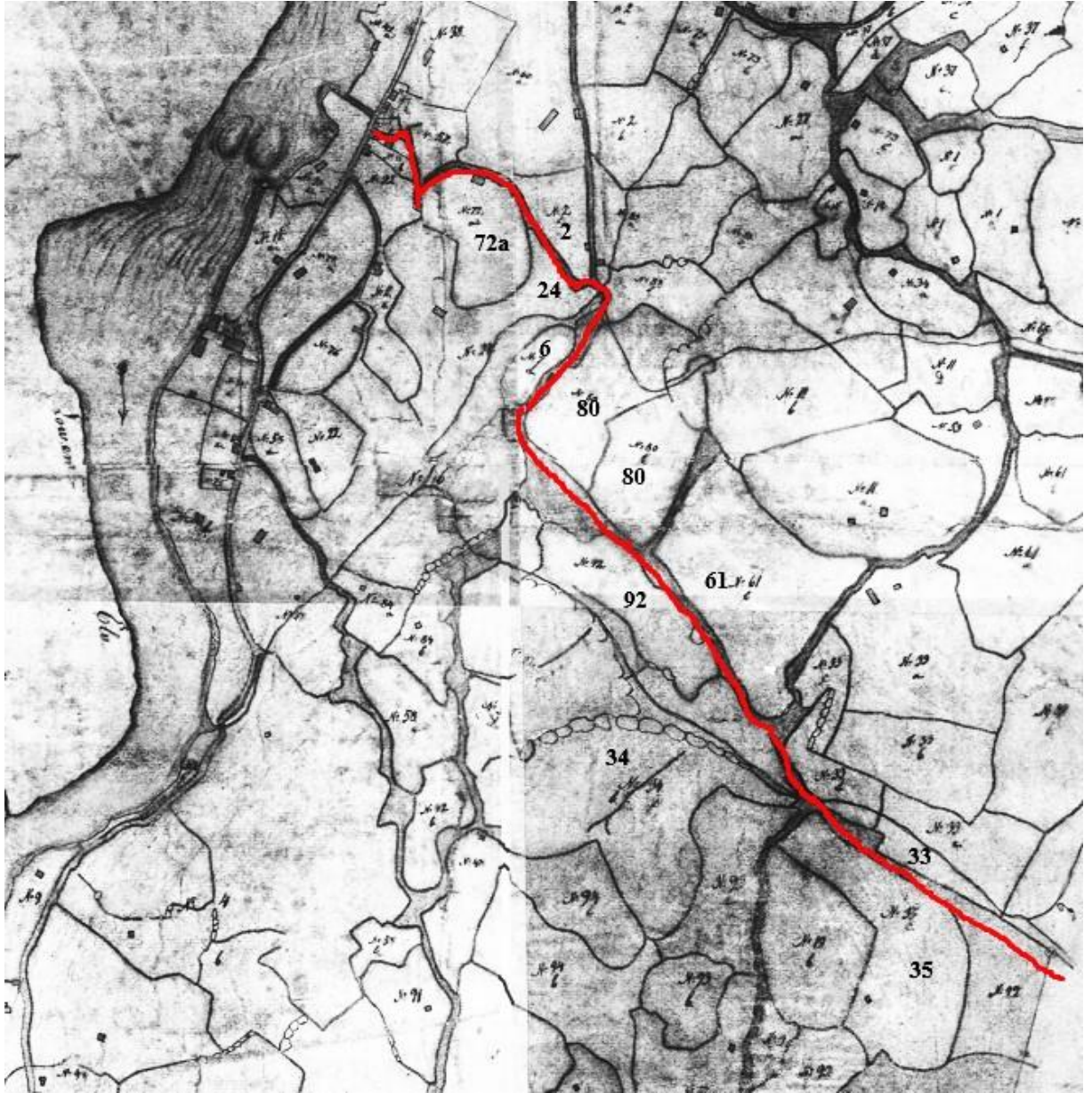
Så, ved den gamle bygrensa møtes to veifar med ulik kvalitet. Stertebakkeganga er ei steinsatt fegate, mens Grosvoldganga derimot har kvalitet av å ha blitt formet av ferdsel med fot og hov.

I dag er Stertebakkeganga en integrert del av boligområdene på Formerløkka og Hovdeplassen. Grosvoldganga får fortsatt lov å være et fint turtilbud i fredelig skogsterreng. Vil du gå denne turen i dag, er det best å gå fra Branntårnet til Berganhytta. Der møter du på Grosvoldganga.



Over er Grosvoldganga, Tislestien og Stertebakkeganga tydeliggjort på kart fra Norgeskart.

Til venstre er det forsøkt å tydeliggjøre traséen fra Eilertsløkka og ned til Tislestien ungdomsskole. Traseen er valgt ut fra informasjon på kart over Tislestien fra 1829. Her har jeg antatt at fegater og løkkegrenser har tilpasset seg tidligere stier og tråkk.



Utsnitt fra kart over Tislegård fra 1829. Sannsynlig trasse fra området ved Eilertsløkka til Grosvoldsaga merket rødt.